

אדר ה'תשע"ז

פרשת תרומה

הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה" ורבה הראשי של פתח תקווה

עפ"י שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

(שיעור שבועי לנשים במדרשת "אביב התורה - לעד חיה"; השיעור נערך ע"י זיוה חן)

להצטרפות לרשימת תפוצה נא לשלוח מייל ל: avivhatoral@012.net.il

תוכן העניינים:

1. השראת השכינה בישראל	5. החוסן של עם ישראל
2. "גדול המצווה ועושה"	6. מחצית השקל והשקלים של המן
3. ציווי על המחשבה	7. הקודש שמאחורי החול
4. אנשי קודש	

1. השראת השכינה בישראל

ספר שמות עוסק במהלך בניית עם ישראל, כאשר חלק מתהליך זה הוא יציאת מצרים. בניין עם ישראל מורכב משלושה חלקים: א. יציאת מצרים. ב. מתן תורה. ג. בניית המשכן. בניית המשכן היא השיא בתהליך והיא גם המגמה של הכל: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח), כלומר: בניית המשכן היא למעשה השראת השכינה בתוך ישראל. הקב"ה שוכן בתוך ישראל תמיד, והשראת השכינה היא התגלות של הקב"ה. בניית המשכן היא ביטוי מעשי לאותה השראת השכינה. פרשתנו, פרשת תרומה, והפרשה הבאה, פרשת תצווה, עוסקות בציווי על בניית המשכן. לציווי הזה יש ערך עצום, משום שהוא התוכן הגנוז בעם ישראל בכוח. הציווי על המשכן מלמד על השראת השכינה בישראל, אך גם לולא המשכן, וגם לאחר שחרב בית המקדש, עדיין עם ישראל הוא עם ד', עם השייך לאלוקות, עם שד' שוכן בקרבו. זהו דבר שאינו ניתן לשינוי והוא אינו תלוי בקיומו או באי קיומו של משכן או בית מקדש.

לפי זה נוכל להסביר את הסדר של סוף ספר שמות, שחורג מן הסדר הכרונולוגי של התרחשות האירועים. פרשיות תרומה ותצווה עוסקות בציווי על בניית המשכן, ופרשיות ויקהל פקודי עוסקות בבניית המשכן בפועל, ובתווך בין הציווי על המשכן ובין מימושו בפועל מופיעה פרשת כי תשא, העוסקת בחטא העגל, שקודם לציווי על המשכן מבחינה כרונולוגית. הסדר הזה בא ללמד יסוד חשוב בהבנה של עם ישראל, והוא שהשכינה היא עצמותם של ישראל, ולכן גם אם ישראל חוטאים ועושים מעשים הנוגדים את הופעת השכינה, אין השכינה מסתלקת מהם. השייכות של עם ישראל אל האלוקות היא נצחית ובלתי תלויה, ולכן היא אינה משתנה בעקבות אירועים או מצבים שונים. השייכות המיוחדת הזאת של ישראל לשכינה, נבנתה כמובן למן השלבים הראשונים של בניין האומה עוד ביציאת מצרים. בדיבר הראשון של עשרת הדברות נאמר (שמות כ, ב): "אנוכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". לא די לנו בידיעה ההיסטורית שיצאנו ממצרים, אלא עלינו להבין מה מהותה של יציאה זו, שהרי יצאנו מבית עבדים, ולפיכך שם, בבית העבדים הגדול של ממצרים, הוכשרנו להיות עבדי ד' עד שעבדות זו חקוקה בקרבנו.

2. "גדול המצווה ועושה"

אמרו חז"ל (בבא קמא, ל"ח, א): "גדול המצווה ועושה". מהי הגדלות המתוארת כאן? מדוע עשיה מתוך ציווי גדולה יותר מעשיה שאינה מתוך ציווי? והרי המעשה הוא אותו מעשה, ויתירה מכך, לכאורה המוטיבציה היותר גדולה לעשות היא כאשר האדם אינו מצווה, אלא יוזם ופועל מתוך רצון אישי פנימי, כפי שליבו חפץ. מסבירים הראשונים שכאשר אדם עושה מתוך יוזמה אישית שלו, היוזמה יכולה להיות מוגבלת לפי כוחו ורצונו. אלא שהעשייה מתוך ציווי מטילה על האדם אחריות בלתי פוסקת. אך גם כאן עלינו להעמיק ולהתבונן. הרי המצווה ועושה הוא מצווה ע"י הקב"ה, כך שהעשייה שלו נעשית מתוך רצון אלוקי, ולא רק מתוך רצון אנושי. המצווה ועושה מתחבר לרצון האלוקי, שהוא כוח עצום שאין שני לו, וכך כל מעשיו מקבלים משמעות עמוקה מאוד, והוא קשור בקשר אמיץ עם אלוקיו. פרשת תרומה היא הציווי על המשכן, ומעצם היותה ציווי גנוז בה כוח עצום.

3. ציווי על המחשבה

ביחס לעשרת הדברות מבאר האבן עזרא שהן עוסקות בשלושה תחומים: מחשבה, דיבור ומעשה.

שני הדברות הראשונים "אנוכי ד'" ו"לא יהיה לך" הם דברות שעוסקים בעולם המחשבה, זהו ציווי על האמונה. ישנן מצוות נוספות המצוות על המחשבה, כמו "ואהבת את ד' אלוקיך" (דברים ו, ה) וכן "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) וכיו"ב. אנו מבינים כיצד ניתן לצוות על מעשה כלשהו, אך אנו מתקשים להבין כיצד ניתן לצוות על המחשבה, במיוחד בנושא של אהבה. הרי האהבה היא רגש אנושי, שנובע מתוך נפשו של האדם, והיא אינה יכולה לנבוע מתוך חיוב כלשהו. אלא שהמצוות שלנו אינן חוקים יבשים, אלא הן הרצון האלוקי הפועל בקרבנו, ולכן השכינה השורה בקרבנו דוחפת אותנו לאהבת ד'. אהבת ד' היא למעשה אהבת צלם האלוקים שבקרבנו, וממנה נובעת גם אהבת הבריות, שהרי בכלם מפעם צלם אלוקים.

בפרשת משפטים אנו רואים שעבד עברי שאינו רוצה לצאת לחופשי לאחר שבע שנים אומר לאדונו (שמות כא, ה): "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני". רש"י שם מפרש שמדובר באישה כנענית, שהרי אישה ישראלית יוצאת עימו לחופשי. אם כן נשים לב, העבד אינו מדבר על אהבת אשתו ובניו בתחילה, אלא מקדים את אהבתו לאדונו. הכל מתחיל מ"אהבתי את אדוני", ומתוך אהבתו את האדון הוא גם אינו רוצה לעזוב את אשתו ובניו, שאף הם עבדים לאדון. כך צריך חומר גם ביחס לעבדי אדון העולם. כל אהבת הרע, אהבת הרעיה, הם מתוך אהבת האדון, מתוך דבקות בשכינה. ומתוך דבקות זו בשכינה דבק האדם בכל הקרוב אליו. כך שורה השכינה בין שני בני זוג, משום שכל אהבה וחיבור בין בני אדם נובעים מתוך מחויבות לשכינה האלוהית השורה בקרבנו.

בדור של ימינו קיימת תופעה של בריחה ממחויבות. הרי הקב"ה ברא את האיש והאישה שונים, מה שדורש משני בני הזוג התמודדות. קל יותר לברוח מהתמודדות, ולבנות זוגיות של איש ואיש או אישה ואישה, ולהקים תא שאינו משפחתי. אלו הם חיים ללא מחויבות, ללא התמודדות, שהכל בנוי בהם על מחשבות אנושיות בלבד. אמנם כיום גם "זוגות" כאלה מגדלים ילדים, אך לא כך יצר הקב"ה בטבע האנושי. הקב"ה ברא את בני הזוג שונים שדווקא החיבור ביניהם הוא השראת שכינה, והוא המוליד אדם חדש עם צלם אלוקים.

אם כן הדיבר הראשון והשני נאמרו מפי הגבורה, משום שהם הבונים את המחשבה האמונית, את הדבקות ברצון ד'.

שני הדברות הבאים, "לא תישא" ו"זכור", הם דברות העוסקים בדיבור: "לא תישא" הוא האיסור

להוציא שם שמיים לבטלה, ו"זכור" הוא הזכרת השבת בקידוש. לאחר מכן עפ"י סדר עשרת הדברות מופיעה מצווה העוסקת במעשה, "עבד את אביך ואת אמך". בלוח השני אנו פותחים במצוות מעשיות: "לא תרצח" ו"לא תגנוב", עוברים למצוות שבדיבור, "לא תענה ברעך עד שקר", וחותרים במצוות שבמחשבה, "לא תנאף" ו"לא תחמוד".

4. אנשי קודש

ספר שמות מתאר את מהלך הבניה של עם ישראל באופן הדרגתי. מעמד הר סיני מקבע את מעמדו של עם ישראל כעם שבו שורה השכינה. לאחר מכן אנו נפגשים בפרשת משפטים, שבה מפורטים דינים רבים, בעיקר דיני נזיקין, שהרי הוצאת השכינה מן הכוח אל הפועל היא דרך כל פרטי הדינים וההלכות.

בפרשת משפטים נאמר (שמות כב, ל): "ואנשי קודש תהיון לי". הביטוי "אנשי קודש" הוא צמד מילים מופלא, שכן "אנשי" הוא הצד האנושי של החולין, ואילו "קודש" הוא הצד הרוחני העליון. התורה מצווה עלינו קודם כל להיות אנשים, שכן איננו מלאכים. האנושות של עם ישראל היא אנושות מיוחדת, הדבקה בקב"ה, ולכן האנושות שלנו מסוגלת להיות קודש, להתרומם למדרגה של קדושה.

עלינו לקיים את התורה, את דבר ד', לא בשל סיבות אנושיות, אלא בשל רצוננו להיות דבקים בד'. טעמי המצוות, המסברים את האוון האנושית, רק פותחים לנו את הפתח אל עולם המצוות, אך המצווה עצמה מרוממת אותנו למדרגת דבקות בקב"ה. לדוגמה: מצוות ברית מילה. ניתן לקיימה בשל העניין הבריאותי שבה, שהוא מניע אנושי, אך אנו עם ישראל מקיימים מצווה זו בשל הברית בין הקב"ה לעם ישראל.

גם מה שאמרו ישראל "נעשה ונשמע" (פרק כ"ד, פסוק ז') הוא מתוך אותו עיקרון לפיו המעשה הוא הדבקות ברצון ד'. הרי היינו חושבים שצריך לומר קודם כל "נשמע", כלומר: נבין את טעם המצווה, את הרציונאל העומד מאחורי העשיה, ומתוך כך נפנה לעשות ולקיים. האמירה "נעשה ונשמע" מלמדת על דבקות, שכן המעשה מרומם אותנו להבנת הטעם האמיתי שלו, לרצון ד' עצמו, וזהו ה"נשמע" שלאחר מעשה. שמתוך עשיית המעשה אנו שומעים את רצון ד'.

בדומה לכך אנו מברכים את הרך הנימול: " כשם שנכנס לברית כך ייכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". הרי תינוק בן שמונה ימים לא מקיים את מצוות המילה מתוך הבנת טעמיה, אלא נפעל מכוח רצון ד'. אנו מברכים אותו שגם לכשיגדל ויעמוד על דעתו, יזכה להיכנס אל המצוות ברצון ד' ומתוך דבקות בד'.

5. החוסן של עם ישראל

חטא העגל עומד חוצץ בין הציווי על הקמת המשכן לבין מעשה הקמת המשכן, בין "המצווה ועושה" ובין הוצאת הציווי אל הפועל. מכאן אנו למדים שהשראת השכינה בישראל היא נצחית, שכן גם לאחר חטא העגל לא זזה השכינה מישראל, ועם ישראל המשיך לבנות את המשכן למרות החטא החמור.

חודש אדר הוא מלשון אדיר, חוסן וחוזק. חוסנו של עם ישראל הוא בהיותו עם אלוקי שהשכינה שורה בקרבו תמיד. ולכן מרדכי מבין ויודע שהחורבן והגלות הם עניינים זמניים בלבד, והוא אינו שוקע במצב הזמני הזה, אלא מצפה ומייחל כל העת לשיבת ציון, גם בתוך הגלות על כל גזרותיה. המן הרשע לעומת זאת לא תפס את המציאות כך, אלא לדידו כל עוד עם ישראל הולך בדרך ד' ונמצא על אדמתו, הרי הוא חי וקיים, אך ברגע שהם מפוזרים ומפורדים ואת דתי המלך אינם עושים, אין להם קיום. המן לא הבין שהשכינה שורה בישראל, אלא הוא היה סבור שקיומו של עם ישראל תלוי בדבר, אם הם נאמנים לתורה ולמצוותיה או לא.

6. מחצית השקל והשקלים של המן

בשבת הקודמת קראנו את פרשת שקלים, הראשונה לסדר ארבע הפרשיות המיוחדות לחודש אדר. הגמרא במסכת מגילה (יג, א) מספרת שהקב"ה אמר למשה רבנו להקדים את השקלים של ישראל לשקלים של המן. מחצית השקל היא תרומה לקרבנות ציבור, ולכן בתרומה זו כולם שווים, הן העשיר והן העני. על כולם לתרום את אותו הסכום, מחצית השקל.

נשים לב לעובדה המעניינת שהשקל היה בעל ערך של עשרים גרה, כך שיצא שמחצית השקל היה בערך של עשרה גרה. והלא בדרך כלל אנו רגילים שהדבר השלם הוא בעל ערך של עשרה ולא החצי.

התשובה לכך היא שהשוויון בסכום התרומה מצביע על כך שהצד השווה של כל עם ישראל הוא היותו כלל אחד גדול המפורט לפרטים רבים. אמנם ישנם עשירים באומה וישנם דלים, ואכן הם אינם שווים, אך כולם חלק מכלל ישראל ושייכים לשכינה אלוקית אחת.

בנוסף לכך הערך של השקל השלם, שהוא עשרים גרה, מרמז על האחדות הנסתרת של עם ישראל בגלות, בשעה שהוא נראה כמפוזר ומפורד. השכינה בגלות נסתרת, והמן הרשע לא היה מסוגל להבחין בה. הוא פנה אל אחשוורוש וביקש ממנו כסף על מנת לקנות בו את האומה הזו. המן אמר למלך שאת עם ישראל אי אפשר להכניס תחת כנפי הממלכה הפרסית כמו כל אומה אחרת, אלא יש לקנותו בכסף. זהו עם שלדידו של המן כבר אינו אחד, אלא אוסף של פרטים, ואם כי רבים בו הפרטים מאוד, עדיין ניתן לקנות את כל אותם יחידים בכסף. השקלים של המן מלמדים שהוא היה סבור שעם ישראל כבר אינו עם אחד, ואכן מניינו של השקל, עשרים גרה, הוא מניין נסתר שאינו יוצא אל הפועל, כמו השכינה הנסתרת בגלות. לכן מבקש הקב"ה ממשה רבנו שיקדים את השקלים שלו, מחצית השקל, לשקלים של המן, להורות שהשראת השכינה בעם ישראל המאוחד לא פסקה ואינה פוסקת לעולם.

7. הקודש שמאחורי החול

אם אנו מבינים שהקב"ה לא עזב אותנו, שהשכינה אינה זזה מאתנו, אלא קיימת בנו תמיד, גם אם באופן נסתר כמו בגלות, הרי שכל תחיית החול בגאולה האחרונה היא דחף אלוקי נסתר, הפועל בלבוש של חול. לולא היה זה דחף אלוקי לא היו בוני הארץ מסוגלים לעמוד בכל המגפות, הקשיים והמלחמות. אך החול הולך ומתפתח עד שהוא מגיע לשלב שבו הוא אינו יכול להחזיק מעמד מבלי לגלות את הקודש דרכו.

אנו נמצאים כעת בתקופת המעבר בין ההתפתחות הגופנית והנפשית לבין התפתחות הדעת. כאשר הדעת אינה מגובשת עדיין צצות תופעות קשות. החול הולך ומתעצם מחד, אך הדעת עדיין אינה מגובשת דיה, ולכן נוצרת ריקנות גדולה. כך הדברים ממשיכים והולכים עד שנגיע לשפל כה גדול עד שנהיה מוכרחים לגבש דעה.

אמנם אנו נמצאים בעונת המעבר, אך אל לנו לשקוע בהווה, אלא עלינו לעסוק גם במחר. בעונת המעבר ישנן כל מיני אלרגיות, ואף אנו נתקלים בכל מיני בעיות בתא המשפחתי, בסדקים בצבא הקודש, בהגדרה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ועוד, אך אם אנו מבינים שזוהי עונת המעבר, זהו מצב חולף, נוכל לעבור שלב זה במהירות וביתר קלות, ונוכל להסתכל קדימה אל המצפה לנו בעתיד. כאנשי רוח אל לנו לעסוק רק בהווה, אלא עלינו לעסוק בהווה מתוך ראיית העתיד. אמנם ישנם מומים בעם ישראל, ואהבת ישראל לא תסמא את עינינו מלבקר את המומים שבאומה, כמאמרו של מרן הרב קוק זצ"ל (אורות ישראל פרק ד, פסקה ג), אך אנו יודעים שאין אלו מומים קבועים אלא מומים חולפים, שהרי "כולך יפה רעייתי ומום אין בך" (שיר השירים ד, ז).